

He Muka

He Pitopito Kōrero nā Te Taura Whiri i te Reo Māori

Putanga 13 (3)

Ngahuru 2001

Kei Roto

Te Papakupu Reo Māori a Te Taura Whiri 1

Te Hui i Oromāhoe 2

Te Titohu Whakamāori 3

Rangatahi mā! 4

Q-Quinton Hita

Te Haere ki Waitangi

Manu Tioriori 5

Viva Italia! 6

Kua Takoto Te Mānuka,

Kawea Ake! 7

Te Ataarangi ki Kaikohe me

Tauwhara Marae – i Te Taitokerau

Maramataka 8

Pukatono

Te Papakupu Reo Māori a Te Taura Whiri

I te hui ki Te Mata Karameamea i Kohitātea a Te Rōpū Matua o te Papakupu Māori: Kei mua (mai i te taha mau): Ko Miria Simpson, ko Patu Hohepa, ko Niwa Milroy, ko Tamati Reedy, kei muri: ko Te Wharehuia Milroy, ko Deanne Wilson, ko Timoti Kāretu, ko Albert Gray, ko Haami Piripi, ko Tainui Stephens, ko Wiha Te Raki Hawea, ko Hiria Tumoana.

E te Mātāpuna, kia rere ō wai
ratarata ki te tī, ki te tā.

Ka hia tau tētahi papakupu reo Māori e kawea ana e te ngutu tāngata, nā wai, nā wai, ka kitea te pūtea e whakatinanatia ai tēnei wawata.

Nō te Pipiri 1999 i tāpuia ai e te kāwanatanga he pūtea hei whakapau mā Te Taura Whiri ki te hanganga o te papakupu nei i ngā tau e ono kei te tū mai. Ko te āhuatanga i rerekē ai tēnei o ngā papakupu, ko te whakatau me tuhi ki te reo Māori anake, kia riro ai mā te reo Māori anō ōna kōiwi, ōna matū, ōna whakanikoniko e whakaahua, tē waiho mā te reo o iwi kē me ōna anō whakaaro, āna anō tikanga. Mā konei rawa e pakari ake ai te hunga e rumakina ana ki te reo Māori, me ērā

anō o tātou e whai nei kia pūmau tō tātou reo ki te mata o te whenua. Koia tēnei, ko tētahi ara whakamāui ake i te reo kia pakari anō te tū, kia pakaua anō te hanga.

Tērā te whakaaro me waiho mā ōna anō tohunga waihanga papakupu o te ao whānui tēnei kaupapa e whakahaere. Kātahi ka pātaihia te pātai he aha tātou e whakaae nei mā iwi kē tēnei kaupapa nui e pīkau? E kī ana tātou kāore e taea e tātou anō, me te āwhina mai a ngā mōhio o te ao papakupu ka ngākaunui mai ki te kaupapa? Oti ana te whakatau, āe, ahakoa he mahi uaua, e tika ana anō mā te Māori tēnei hanga e mirimiri, e poipoi.

Me kī, kua hīkoi rā te kaupapa, engari he ara tēnei ka roa e takahia ana, i te kaha tauhou ka tahi, i te nui

Te Taura Whiri i te Reo Māori

Pouaka Poutāpeta 411

Papa 14 Investment Centre II,

Te Ara o Ballance, Te Whanga-nui-a-Tara

Waea: 64 4 471-0244

Waea-whakaahua: 64 4 471 2768

e-mēra tereo@tetaurawhiri.govt.nz

Pae tukutuku: www.tetaurawhiri.govt.nz

o ōna kōpikopiko ka rua. Ka mutu, ki te kore e āta haere, ki hea noa iho tapoko ai i ngā powharu o pōnānā, o pōhēhē, ki hea noa iho ngaua ai e ngā koikoi o kotiti.

He nui anō ngā peka o te papakupu nei. Ko te mahi tino taumaha rawa pea, ko te tuhi 'whakamāoritanga' mō ia tikanga o ia kupu, me te hoatu tauira anō i te taha e kitea ai te tino o te kupu, kāore i kō atu, i kō mai. Ka tīmata mai tēnei mahi i ngā kupu kei Te Wīremu, ina oti ērā, kua huri ki tā Ngata, ki ā Ryan, ki Te Matatiki, ki hea ake, ki hea ake. Kua pau nei te toru marama ki te kimi i tētahi hunga tokoiti mā rātou tēnei mahi whakaruhi hinengaro. Tērā anō ngā 'puna reo' e whakatūria ana ki ōna anō rohe o te motu, ko tā rātou, he rangahau i ngā kupu o tōna rohe

kāore anō i tāia ki tētahi papakupu. I te Poutū-te-rangi 2001, e rua ngā puna kua tū mai, ko tō Te Waipounamu, ko tō Te Tai Tokerau, ā, tērā anō tētahi ki Rotorua kua tata tonu te matika ake.

He mea whakatū anō tētahi rōpū hanga kupu hou, i runga i te whakaaro ko te painga atu mēnā ka utaina ki te papakupu te tini kupu hou e rapua ana e te rangatahi, e ngā kura, e ngā tari kāwanatanga. Ka kore hoki he take o te waiho kia tāia te tauira mārō tuatahi o te papakupu, hei reira puta ai te amuamu pēnei nā 'kei hea kē ngā kupu Māori mō ngā hanga o nāianei?' Nō reira, mēnā he rārangi kupu Pākehā (he kupu hou tonu, kāore i kitea i tētahi papakupu Māori) kei tō kura, kei tō tari, e kimihia ana he whakamāoritanga, whakapā mai ki Te Taura Whiri.

Arā anō tētahi rōpū ka whakatūria ko tā rātou, he wherawhera i ngā tānga kōrero tawhito, pērā i ngā nūpepa Māori, mai kore e kitea he kupu, he tikanga kupu, he whakamahinga kupu rānei i mahue atu ki reira, kaikainga ai e te puehu.

Ko te tūmanako ia, kia mau katoa ngā kupu Māori katoa ka taea, e whānui ake ai te punakupu hei whāwhātanga atu mā tātou, otirā, mā ngā uri whakaheke. Ā, oti ana te whakatau ko te *Mātāpuna* te ingoa e tika ana mō tēnei punakupu nui tonu.

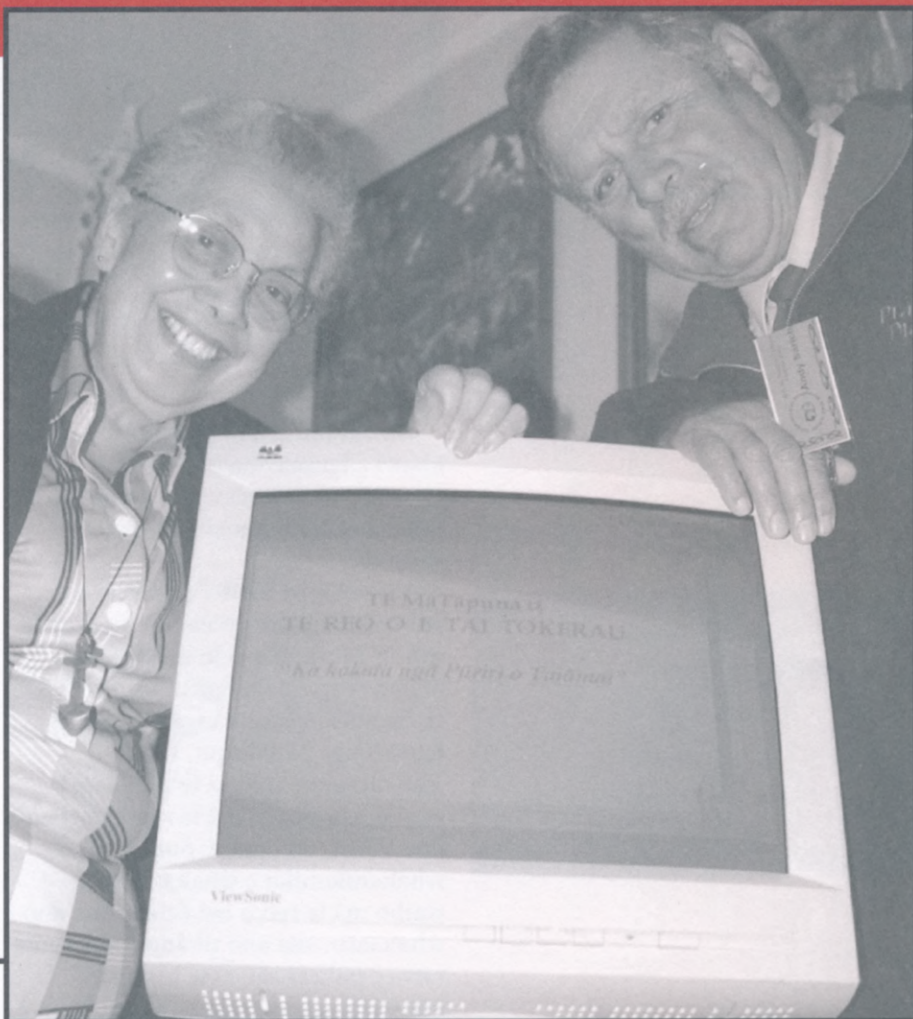
Kātahi tonu nei ka whakaritea he pae tukutuku mō te papakupu, www.matapuna.net.nz hei whātoro mā te hunga hiahia mōhio ki te roanga atu o ngā kōrero mō tēnei kaupapa nui.

Te Hui i Oromāhoe

Nā Bina Peita

Nō te Wenerei 31 o Hānuere o tēnei tau, i huihui ai ngā iwi e rima o Ngā Puhi nui tonu ki te marae i Oromāhoe ki te Pewhairangi, kia rongo i te kaupapa a Te Taura Whiri i te Reo Māori e hāngai ana ki te reo. Nā te mārāma o te whakatakoto i te kaupapa, tautokongia ana e te huihuinga, me kōhi mai te reo i tēnā hapū, i tēnā hapū, o Ngā Puhi, ka kuhu ki "Te Puna Reo o Te Taitokerau".

I puta anō hoki te inoi a tētahi o ngā kaumātua, kia whakahaerengia tēnei kaupapa i raro i te maru o Te Reo o Te Taitokerau. He rōpū nui tēnei kei te hāpai i te kaupapa a Te Tāhuhu o te Mātauranga. I tau anō hoki i taua huihui kia tukuna tētahi tūranga utu ki tētahi tangata, wahine rānei, kia tutuki pai ai te kaupapa i roto i ngā tau e toru e tu mai nei.

Ko Kath raua ko Andy Sarich ngā kaiarahi o Te Puna Reo o Te Taitokerau.

Te Tītohu Whakamāori

Nā Tilly Reedy

Ko Tilly Reedy

Nuku atu i te toru tekau tau taku putanga mai i te Whare Wānanga, ā, kore rawa i koroingo atu ki aua kōkiri hinengaro, ā, taka rawa iho ki te Tau Ruamano!

Nā Te Taura Whiri i te Reo Māori te pūtea tautoko i Te Tītohu Whakamāori kia whakahaeretia e Te Whare Wānanga o Waikato. Inā rā, he whakawai i te hunga, pēnei i a au nei! Ahakoa te āwangawanga ki tēnei ao hou, e mīharo ana ki ngā matakite, nā rātou nei i tārai tēnei waka hei hiki i tō tātou reo ki ngā taumata o te ao.

Kia ora Hirini, koutou ko ngā tungāne me ngā tūākana, nā koutou nei i poipoi te whakaaro, i whakatō te kākano, e tipu nei, kia ahatia e tātou!

Ko au i tino waimarie te uru mai ki te rōpū tuatahi mō tēnei tohu. He tauira hou katoa mātou, engari i ētahi wā pōhēhē tonu ana ko mātou kē ngā kaiako!

Nā te aha rā i pēnei ai? Ka

whakatakotoria mai ngā mahi, tē oti, tē aha rānei? He pukapuka i kōrerohia mō ngā ariā e pā ana ki te whakamāori, kātahi ka whakarāpopoto ki tō tātou reo.

Hoki ana ngā mahara ki te wā e haere ana ki Hukarere. Ka mihi puku atu ki ngā kaiako i kaha rā ki te ako mai i ēnei tūmomo pūkenga, e warea kē rā ngā whakaaro ki te mate tāne.

I whakapākehātia ētahi o ngā rīpene hopu i ngā reo o ngā rangatira kua ngaro atu ki te huinga o te kahurangi. I rongo ai i te mita o te reo kei te ngaro haere. Te ngāwari o te whakatakoto mai i ngā kupu. Te reka o te tangi o te reo ki aku taringa. Ka aroha anō au ki a au ānō.

Kua nui rawa ngā kupu hou, o te ao hou, kei te kōrerohia e ngā mokopuna. Kua mahue mai ngā tipuna. Mokemoke ana!

Tērā pea, mā ēnei hikoi i te whare wānanga e whakawhiti mai tērā whakatipuranga ki ngā piripoho e

hārapa atu nei.

I whakamāoritia anō ētahi o ngā rīpene mai o ngā kooti Pākehā. Iti nei te wā ki a koe hei whakatau i o whakaaro. I te whakamātau tuatahi, nā te mea kāore i tino mārāma te rīpene, ā, me pēhea hoki e taea ai te hopu ake nga kupu hei whakamāori, ngaro ana te ao i a au. Auē taukuri e! Kua kōrero parau i tēna wā.

He nui anō ngā tuinga i tirohia e mātou i te reo Māori me te reo Pākehā. Ko ētahi, i whakamāoritia e mātou mā te Rōpū Hauora o te Hōhipera o Waikato. He ao kē noa atu tēra. E rapa ai koe i te tikanga o te kupu, kātahi ka whakamāori.

Arā noa atu ngā mahi i mahia e mātou. I horahia mai he tēpu kai. Kua whakamātau. Kua rongo i te reka o te kai e hihiko ai te hinengaro. Kua mau herehere i runga i te waka o te mātauranga!

Tēnei te ngana nei kia tutuki pai. Mā te wā hei tohu!

Te Kōrero ā Q

Kāti, kei a au nei, e rikarika ana au, pau te kaha. I te aha ai? He riro tonu i te Pākehā ētahi mahi e tika kē ana mā te Māori e mahi. Heoi, tuatahi, he aha au i tonoa ai ki te tuhi kōrero anō mō tēnei putanga o *He Muka*? Erangi, pai tonu. Kī tonu au i te kōrero i tēnei wā, he pukuriri nōku.

I ngā wiki kua pahure nei, ka tae mai te tono kia haere au ki te hui a tētahi kamupene mahi pānui pouaka whakaata. Kua riro i a ia e hia rau mano tāra hei mahi pānui whakamārama i ngā āhuatanga o tētahi take e pā ana ki te Māori. Nā, pēhea rānei, ka whakaae rātou kia whakamāorititia ētahi o ēnei pānui. Nō muri rawa kē mai nei, kātahi anō ka tono mai ki Te Taura Whiri i te Reo Māori kia haere atu ki te hui nei, ki te titiro i te reo.

Heoi kei te taenga atu, paoro atu ko te kaumātua nāna i whakamāori a rātou kōrero, he tino mōhio ki te reo nei. Kei te pai. Engari, i taku hounga atu ki te hui, e waru pea ngā kaimahi o te kamupene nei i reira, o rātou katoa tokowaru nei, kotahi anō Māori. Ētahi katoa atu, he Pākehā.

Tau mai ana te rikarika ki a au. E, kia riro mā te Pākehā ēnei moni e kai, ēnei mahi tonu e mahi?

Mehemea e pā ana te kaupapa o te pānui ki te Māori, mā te Māori anō e whakahaere, oti atu! E kore kē e tika, he Pākehā kē ngā kaiwhakaaroaro, ngā kaihautū. Kā mutu, kātahi anō ka whiriwhiri te hunga nei, me pēhea ngā kākahu o ngā kaiwhakaari i roto i ēnei pānui. Kā rere mai te pātai ki a au, “E ‘Q’, te pōtae o te tamaiti nei. Kei te taha moana rāua ko tōna karani e hī ika ana. Me noho tika rānei tana pōtae, me huri whakamuri kē rānei?” Ka kite koe i te kūware. Me pēhea anō e tika ai, he Pākehā kē kei te whakahaere? Rikarika pai au -ēhara i te rikarika noa iho nei. I tua atu i tēnā, tahi au ka tonoa kia haere ki te āwhina i ngā Pākehā nei ki te whakatikatika i tētahi pānui pouaka whakaata anō. Ko te reo Māori o tēnei pānui, kei te hē katoa. Nā tētahi o ngā kaimahi o Te Taura Whiri o rātou ringaringa i kāwiri ka whakaae rātou kia whakatikaina. Kua puta noa atu hoki i runga i te pouaka whakaata. Ēngari, pakeke ka whakaae rātou ki te whakatika. Kei taku taenga atu,

whakapakeke mai ana, pākiki mai ana ki a au, anō nei, e tika tonu ana tā rātou ahakoa pēhea.

Ka mea mai te wahine nei ki a au, “Ahakoa e hē ana pea ki a koutou, kāhore mātou e tino hiahia ana ki te whakapoka kē, ko te take, e pai ana mātou ki te tangi o te reo o te kaipānui. Tētahi, he tangata Māori anō i tō mātou taha, nāna tonu i mea e tika ana. Tētahi anō, ko te kaipānui, nāna i mea mai, e mōhio ana ia ki te reo. Te mea, te mea, te mea.” Hōhā pai au, tahi au ka mea atu, “Ā hēnā, kī pai ngā Māori e mea ana he mōhio rātou, kāhore noa iho.” Kore te wahine nei e pai mai, ka totohe tonu. Ahatia, i te mutunga, ka oti ki tāku.

Nō reira, e tātou mā, rangatahi mā, anei te wero. Āhea rā anō tātou whakatū ai i tētahi kamupene mahi pānui pouaka whakaata mā tātou anō? Kia aha ai? Kia riro ai mā tātou anō kātahi anō ka tika. Ki ngā kaimahi kāwanatanga hoki, kia kaha tātou ki te whawhai inā puta he mahi pēnei me tōna moni, mā te Māori kē e mahi. Hei aha noa iho te haere ki te Pākehā, nō hea hoki tōna mōhiotanga ki te Māori?

Te Haere ki Waitangi

Nā Juanita Teepa

I whakaaro noa ahau ki te kōrero mō ngā mahi i mahia e mātou, ngā kaimahi o Te Taura Whiri i te Reo Māori i Waitangi, engari ka hoki aku mahara ki ngā kōrero a taku māmā mō tana tipu mai i roto i tērā rohe, ka whakaaro ahau anei kē pea he kōrero māku.

I tipu mai taku māmā i Waimā, i Ōkaihau hoki, ā, i ahau e tamariki ana ko taku tino wawata he toro atu ki tērā taha o taku tūrangawaewae kia mōhio noa i ahu mai au i hea. Nā te mea i tipu kē mai ahau i Ruatoki ka noho kūare ahau ki tēnei taha o taku whakapapa, ā, tae mai ana te kōrero ka tū te hui poari a Te Taura Whiri i te Reo Māori ki Waitangi, kipakipa ana taku manawa!

I te 1 o Hui-tanguru i rere atu mātou ko ētahi o ngā kaimahi o te

tari ki Tāmaki-Makaurau, ā, mā reira ka haere whaka-te-raki ki ngā whenua o Ngāpuhi, arā ki te rohe o Waitangi.

Ahakoa i tipu mai taku māmā i roto i tēnei rohe, i noho waewae tapu tonu ahau, arā, koinei taku haere tuatahi ki tēnei pito o te motu. Te taenga atu ki Waitangi i te pō o te Rāpare, whākanakana ana aku karu ki te kura o te whenua.

Te piataata mai o te takutai moana i te tōnga o te rā, ā, te kite hoki i te ngahere e kākahu ana i ngā puke o Waitangi, kātahi anō te ātaahua! Engari mō tēnā, i mōhio tonu ahau ehara tēnei i te haere tiroiro whenua, arā kē anō te kaupapa.

Tino kaha nei te whiti mai o te rā i tērā takiwā, tae ana ki te toru tekau whakarautanga te wera!

Āuē, taukuri e!

I pērā hoki ngā rā mai i te Ramere

ki te Rāhina, engari i te rā whakanui i te Tiriti o Waitangi, he ata kōruki, ā nō te ahiahi ka heke mai te ua.

Nā reira, ka mauria mātou ko Miria, ko Nicola e Patu ki Waimā ki te tipu haere. I taku taenga atu ki roto o Waimā, kāre anō e taea te whakapuaki i te koa o taku ngākau - anō he hokinga ki te kāinga.

I runga i tēnei āhuatanga he haere whakakotahi, whakaharikoā ngākau, whakatau wairua hoki tēnei haere. Ko taku mihi tuatahi ki aku hoa mahi i Te Taura Whiri i te Reo Māori, ki ngā Kaiwhiri hoki, nā koutou tēnei hui i karanga ki taua rohe.

Ā, ki a Patu rāua ko Erena, mō a kōrua manaaki i a mātou katoa, ka nui ngā mihi ki a kōrua.

Tēnā rawa atu koutou katoa.

Ko te rōpū tēnei o Aaria.

Manu Tioriori

Nā Quinton Hita

Tēnā anō koutou e kōrero nei i ngā kōrero o tēnā take, o tēnā kaupapa, o tēnā whakaaro kua kohia nei ki roto i *He Muka*. Heoi, i tēnei wā, ka kōrero au mō te *Manu Tioriori* i tīmataria i te pouaka whakaata i te marama kua taha ake nei. Mēnā kāhore anō koe kia kite, e aha kē ana koe? Ko *Manu Tioriori* te ingoa o te whakaaturanga hou nei, ānei ōna kōrero:

I tērā tau ka tae mai a Hōne Edwards kia kite i a au. He kaupapa hou tāna mō te pouaka whakaata, he whakatū rōpū waiata Māori motuhake. Whakaae tonu atu au. Nō muri mai kātahi anō au ka mahara ake ki te tini o aku mahi, e, me pēhea e tutuki ai tēnei, kei raru ērā atu o aku mahi i tēnei, kei raru rānei ko tēnei i ērā! Ka kite koe i te pōrangī ō tō hoa! Kia ahatia, e taea te pēhea i te

tika o te kaupapa, ka hinga atu au ki te āwhina.

Ka meinga mai, ko tāku he mahi tahi ki a Kōtuku Tibble kua tū hei kaiwhakahaere mō te rōpū nei. Mō ngā mea o tātou e mōhio ana ki a Kōtuku, e tika ana anō kia pātai, ko wai te pōhauhau nāna a Kōtuku i tohu? He aha ōna mātauranga ki ēnā tū mahi? I pēnā anō au i te tuatahi, nō muri kē mai ka kite au, kei reira anō! Engari ko ta rātou tangata i hiahia ai, he tangata māngai nui. Ka mea atu au, mahi tika ana, hoatu ki a Kōtuku.

Kāhore anō au kia tino mahi tahi noa ki te korekē nei, ka whakatū ngātahitia nei maua hei kaikōrero. Hoa tonu ake māua. Me pēhea oti e kore ai e hoa, e rite ana anō au ki a ia te pōrangī. E rua rawa ngā wiki i huri haere ai māua i te motu, he tiroiro i

ngā manu tioriori o tēnā rohe, o tēnā rohe. Mutu atu, ka kōmirimiria kia tekau mā rua. Kātahi ka mauria ēnei ki te marae o Te Tokanga-nui-a-Noho i Te Kuiti.

Tahi ra ka whakamahia te tekau mā rua nei!! Werawera pai!! Mō te roanga atu, tahuri atu ki te mātakitaki i ngā *Manu Tioriori*, i ngā ata Rātapu.

Kia ora mai.

Kupu whakamārama

Kāwiri	twist
Pakeke	difficult
Whakapoka	change
Ka meinga mai	It was told to me
Pōhauhau	idiot
Kōmirimiria	select

E rima ngā rā i mua atu i te Kirihimete ka tae mai tētehi imera - mai i Itāria - ki te Ohu Whakahaere o Te Kura Kaupapa Māori o Mana Tamariki. Nā Te Rōpū Kaikarakia Katorika o Bologna, ko Antoniano te ingoa, rātau ko te hongere matua, ko Raiuno me te whakahaere a te Popa, mai i tana kāinga, i Te Poho o Hato Petera (Vatican).

I te kimi rātau i ētehi rōpū tamariki o ngā tōpito katoa o te ao kia haere atu ki te whakangahau i whakaaria hei āwhina i te Popa ki te whakakapi i Te Tau Tapu a te Hāhi Katorika, te tau 2000. Ko ngā tamariki Māori hei kanohi mō te Moana nui a Kiwa, kia 10 ngā tamariki kei raro iho i te 12 ngā tau, kia rua ngā pouako, ehara i te mea me Katorika anake mātau. Apiti atu, ko te whakaaro rangatira, mā rātau kē e pikau ngā raruraru o te rōpū. Nā mātau i tāpiri atu kia tokowhā anō ngā tamariki, kia 9 - 12 tau te pakeke. Tokowhitu ngā mātua i haere.

Waimarie ēnei tamariki. Te

haerenga atu ka peka mātau ki te mātakitaki i Disneyland. Ko te tikanga he pō okioki kia kaua e tae ruha atu ki Itāria!

Nā te pouaka whakaata i whakapaoho te pō whakangahau ki te katoa o Uropi! E rima mano ngā tāngata i roto i te Whare Taperenui o Hato Petera. Hāngai tonu ā mātau mahi ki te inoi a te Popa kia tau mai te rangimārie ki te ao whānui. I kawea katoa anō hoki i tō tātau Reo Māori - ka puta ko te mōteatea, ko te poi, ko te tītītorea, ko te ti rākau ko te waiata ā ringa me te haka. E whā ngā tamariki i karangatia mai kia tūtaki ki te Popa.

Kotahi wiki i Roma. I muri mai ka haere mātau ki ngā urupā o ngā hoia o Te Hokowhitu a Tū i Forli me Faenza. I toro atu anō hoki mātau ki ētehi Kura e rua. Ko ngā tamariki o tētehi, o Strocchi, tiaki ai i te urupā o Faenza. Kātahi mātau ka haere atu ki te Kura o Cavriaggo, ki Reggio Emilia nā te mea i ngā tau e rua ka taha ka tīmata ā matau tamariki ki te tuhituhi atu ki ngā tamariki o tērā Kura.

I haere anō hoki mātau ki Ovrietto,

ki Firenze, ki Verona me Venezia. I kite ai mātau i ngā mahi whakahirahira a ngā tohunga waituhi, a ngā tohunga whakairo kohatu me ngā whare whakahirahira. Tau rawa atu ki Milano; i reira ka hoki mai ki te kāinga.

Kaha rawa atu ā mātau tamariki ki te kawē i te reo Māori ki ngā wāhi katoa, i ngā wā katoa. I ngā mihimihi ka whakaritea tētehi o mātau hei kōhimuhimu i ā mātau kōrero Māori i roto i te reo Pākehā ki tētehi o rātau hei whakamāori ki tō rātau Reo. Ka mīharo ā mātau tamariki ki te maha o ngā reo o ētehi tāngata, ki te whakawhitiwhiti mai i tētehi Reo ki tētehi anō, ā, ki tētehi atu anō.

Nō te 30 o Hakihea i wehe atu ai mātau. Nō te 16 o Kohitātea ka hoki mai. Mai i te tīmatanga ki te mutunga, kore rawa he raruraru i pā. Nā reira ka kī au, i whāngaia ō mātau whatu, ō mātau hinengaro me ō mātau wairua ki ngā āhuatanga mīharo e kore e warewaretia. Ki tō rātau reo, anei te pepeha - "Viva Italia!!"

Anei mātou, kei waho ake i te Colosseum - he whare nō te wā i a Hiha! - hei mātakitaki i ngā toa e kākari ana - he toa ki te toa; he toa ki te raiona rānei.

Kua Takoto Te Mānuka, Kawea Ake!

Nā Maria Huata

*Tēnā tirohia ngā wai o te Waiariki
He wai korohihi, he wai korohū,
He wai pōwhiri atu ...*

I te tekau mā rua o Hui-tanguru ka tū te pōwhiri i te marae o Tangatarua ki te Whare Takiura o Waiariki, hei whakarauika mai i ngā tauira hou. Ko mātou ērā ko ngā ākonga o Te Paakii-aa-Tuhi.

I muri iho ka noho Te Kura Māori ki te whakarongo ki ngā kōrero a Annette Sykes rātou ko Willie Jackson me Te Anga Nathan mō ō rātou wheako ki te ao pāho. Piataata ana ngā whatu, ohooho ana te hinengaro i ngā whakaaro, i ngā wawata i ngā āwangawanga hoki mō ngā mahi kei mua i a mātou.

I tau mai te tekau mā waru nei mai i te raki ki te uru ki te rapu i ngā kai

o te mahi nei mō ngā tau e rua, ā, kei te nuinga o rātou te reo Māori - ahakoa iti nei, nanakia tonu rānei.

Ōrite tonu te whakahaere o ngā Paakii-aa-Tuhi huri noa te motu; ā, ko ngā wāhanga ako ko te ringa tuhi poto, ko te uiui, ko te tango whakaahua, ko te whakarite, whakatakoto kōrero me ngā mea katoa e pā ana ki te ao o Te Paakii-aa-tuhi. Ko te rerekētanga, ka whakahaerengia ngā mahi katoa i runga i te kaupapa Māori, ā, ka ako hoki i te reo Māori me ōna tikanga, me Te Tiriti o Waitangi.

E ai ki te kaiwhakahaere ki a Vanessa Bidois, he torutoru noa iho ngā tāngata matatau ki te reo Māori, hāunga he Māori ka whai i tēnei mahi, nā reira i whakatūngia ai tēnei momo wānanga whakapakari.

Ko ngā tauira o te tau tuatahi o Te Paakii- aa-Tuhi kei waho o te marae o Tangatarua ki te Whare Takiura o Waiariki

Ki te tutuki i ngā tauira te whakahaere nei, kāore e kore ka whiwhi mahi rātou - ka tū pakari rātou i ngā ao e rua, arā, i te ao Pākehā me te ao Māori.

Ko te tūmanako ka kite, ka rongu hoki te ao whānui i te Māori me ōna painga.

Te Ataarangi ki Kaikohe me Tauwhara Marae – i Te Taitokerau

Nā Rāhera Shortland

Nō te marama o Poutū-te-rangi 2001 i whakahaeretia ai ngā wānanga a Te Ataarangi ki Te Rūnanga o Kaikohe me Te Marae o Tauwhara. Kotahi wiki ki Kaikohe, kotahi wiki ki Tauwhara Marae.

He kaupapa tēnei i hua ake i waenga i Te Ataarangi me Te Taura Whiri i te Reo Māori i ngā marama whakamutunga o te tau 2000, kia tū he hui hei whakaako i te hunga kāhore e mōhio ana ki te kōrero Māori, ēngari e hiahia ana. I te marama o Kohitātea ka horaina te kaupapa a Te Ataarangi ki te rōpū nā rātou te tono.

Nō muri i te wānangatanga i te kaupapa me te whakamahi i ngā rākau, ka puta te whakaaro ki te hunga matatau ki te kōrero Māori, kia whakahaerehia he kura ki te kaupapa kia taea ai e rātou te whakatūtū he kura whakaako i a rātou tamariki, mokopuna, whanaunga hoki i ngā marae me ngā kāinga.

Nā tēnei inoi mai ka whakaritea hei te marama o Poutū-te-rangi tū ai te kura ki Te Rūnanga o Ngā Puhi mō rātou e matatau ana ki te kōrero Māori.

Hei te wiki o muri mai, ki

Tauwhara Marae mō te hunga kore reo.

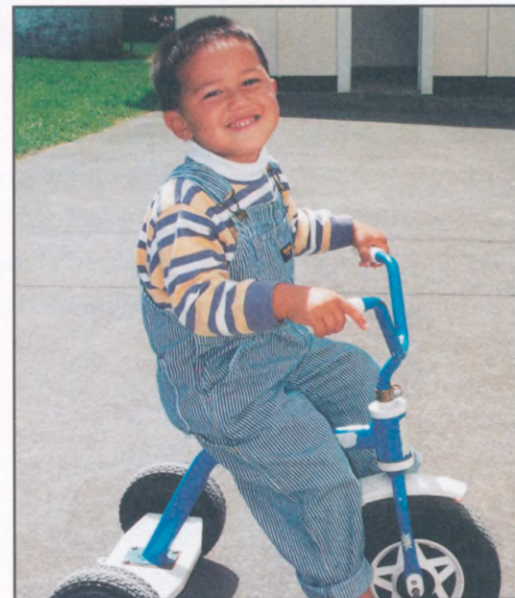
O te rōpū i tau mai ki Te Rūnanga o Ngā Puhi, tokotoru he kūia kakama, (he kura māhita i mua) he kaituhi pukapuka, he kaikaranga, he kaiako nō tētahi kōhanga reo, he kaimahi hauora, he kura māhita, he kairangahau. Katoa rātou e ngana ana kia mau te kaupapa kia āhei ai te whakatū rōpū ako i te reo. Hei te marama o Haratua te hui tuarua.

Āhua toru tekau te hunga kore reo i haere ki te wānanga i Tauwhara Marae. He taiohi, he tauira o te rōpū Rangakura, he kaumātua, he mātua kōhungahunga, ngā tamariki, he wāhine pakeke, he kura māhita, he hunga kore mahi, he rangatahi. Kātahi anō rātou ka ako i raro i te kaupapa a Te Ataarangi, ā, kei te hiakai ki te ako. Ko te tūmanako a muri o ēnei wānanga, ka tū he kura hāpori i raro i ngā whakahaere a Te Awanuiārangi inā mutu te wāhanga ki Te Taura Whiri.

E rua atu ngā wānanga mō tēnei hunga, hei te marama o Haratua tētahi, hei te marama o Pipiri te tuatoru. Mēnā ka tutuki ngā wawata o ēnei tāngata ka tūtū ngā rōpū huri

noa i Te Pēwhairangi, i Hokianga me Ngāti Whātua. E mihi ana ki ngā kaiāwhina i tautokohia ai te kaupapa, ki a Ringiringi Manawaiti, rātou ko Maera Pihema, ko Nikora Wharerau me te mokopuna, me Te Waihuia. Kua ruia te kākano, kia ū ai te kōrero rā:

*“He kākano i ruia mai i Rangiatea -
Kia kore rawa nei koe e ngaro
Taku reo rangatira!”*

Te Waihuia Wiremu Manga

Maramataka

▼ Kōwhiringa Māori 2001

2 Paenga-whāwhā - 1 Here-turi-kōkā
2001

Ki te hiahia koe ki ētahi atu
whakamārama www.elections.org.nz

▼ Ihi frENZy

Royal New Zealand Ballet/Aotearoa
Māori Performing Arts Society

▼ Te Mātārae i Orehu me Split Enz

13 Pipiri - 17 Pipiri ki Te Whanganui-a-
Tara

19 Pipiri - 20 Pipiri ki Te Papa-i-oea

22 Pipiri - 23 Pipiri ki Ahuriri

27 Pipiri - 1 Hōngongoi

ki Tāmaki-makau-rau

4 Hōngongoi ki Kirikiriroa

6 Hōngongoi - 7 Hōngongoi ki Rotorua

13 Hōngongoi - 14 Hōngongoi ki Ōtepoti

18 Hōngongoi - 20 Hōngongoi

ki Ōtautahi

Ki te hiahia koe ki ētahi atu
whakamārama

www.nzballet.org.nz

www.atmpas.org.nz

▼ Te Hui Tauira mō te Reo Māori 2001

a Te Taura Whiri

ka tū ki Te Papa Tongarerewa

a te 21 - 22 o Pipiri

Ko ngā kaikōrero, ko ngā tohunga
rongonui o te motu.

NAU MAI, HAERE MAI,

HUIHUI MAI TĀTOU.

Ko tō tātou reo rangatira te kaupapa.

Ki te hiahia koe ki ētahi atu

whakamārama, waea mai ki a:

Liz Ruatoto

i te tari o Te Taura Whiri,

04 471 0244

liz@tetaurawhiri.govt.nz

Tirohia hoki www.tetaurawhiri.govt.nz.

▼ Te rā whakanui i a Matariki, te Tau Hou Māori

Hei te 22 o Pipiri ka rere a Matariki
Whakamōhiotia mai he aha ā koutou
whakarite mō taua rā:

Waea mai ki a:

Piripi Moore i te Taura Whiri

Waea: 04 471 0244

Waea Whakaahua: 04 471 2768

tereo@tetaurawhiri.govt.nz

www.tetaurawhiri.govt.nz

▼ Te Kura Whakapakari Reo a Te Taura Whiri

1 Hōngongoi - 6 Hōngongoi

Tai-rāwhiti Polytechnic, Tūranga, Te

Tai-rāwhiti

Waea: 04 471 0244

Waea Whakaahua: 04 471 2768

▼ Te Wiki o te Reo Māori

22 Hōngongoi - 29 Hōngongoi

He pātai? He pānui rānei?

Kōrero mai ki a

Lana Simmons-Donaldson

i Te Taura Whiri

Waea: 04 471 6724

Waea Whakaahua: 04 471 2768

lane@tetaurawhiri.govt.nz

Pukatono mō ngā rauemi a Te Taura Whiri

Anei he rārangi o ngā rauemi kāore he utu a Te Taura Whiri:

- ___ x (Using Māori in the home, e toru ngā pukapuka iti)
- ___ x (A Guide for Iwi and Hapū to the Preparation of Long-term Māori Language Development Plans)
- ___ x (Promoting Positive Attitudes to the Māori Language in the Classroom)
- ___ x Apirana Ngata (Pānui whakaahua)
- ___ x Ka Rawe Te Reo (Pānui whakaahua)
- ___ x Ko te Whānau
- ___ x He Muka

Ingoa:

Kainga noho:

Waea: ()

He putanga nā Te Taura Whiri i te Reo Māori

www.tetaurawhiri.govt.nz

Pouaka Poutāpeta 411, Te Whanga-nui-a-Tara

Papa 14, Investment Centre II, Te Ara o Ballance,

Te Whanga-nui-a-Tara

Waea: 64 4 471-0244

Waea-whakaahua: 64 4 471 2768

tereo@tetaurawhiri.govt.nz